UN „FĂCLIER" BUCOVINEAN – NICODIM IȚCUȘ (1897–1985) (II)

MARIAN OLARU

A Bukovinian Innovator – Nicodim Iţcuș (1897–1985) (II)

(*Abstract*) [*]

The Bukovinian professor Nicodim Iţcuș – known in the world of letters by his special intellectual stature and the dedication in supporting the young literary talents – left behind numerous manuscripts, due to the glazing of the times in which he lived. The text below contains the second part of the history of Bukovina written by Nicodim Iţcuș, with its most important moments, from 1848 to 1918. The reader will discover the names of some of the political and cultural Bukovinian personalities who were involved in the Romanian cultural-national movement up to 1918, such as Simion Florea Marian, Zaharie Voronca, Epaminonda Bucevschi, Aron Pumnul, Mihai Eminescu, Hurmuzachi brothers, I. G. Sbiera, Valeriu Branişte, George Popovici, Iancu Flondor, et al. In addition, the following paper presents important data about the cultural societies, the Romanian political parties, and the other ethnic groups in Bukovina, as well as about political and cultural periodicals that have contributed to the definition of the local and regional cultural identity. These pages were influenced by the last "detour" of Bukovina, hence the accents of the author's national identity pathos, more vivid in a time when the leveling roll of the socialist culture manifested itself.

Keywords: Bukovina, political party, student societies, cultural and political periodicals.

Profesorul bucovinean Nicodim Iţcuș, cunoscut în lumea literelor prin deosebita sa statură intelectuală şi dăruirea de care a dat dovadă pentru sprijinirea tinerelor talente literare, a lăsat în urma sa numeroase scrieri care, din cauza vitregiilor vremurilor în care a trăit, au rămas în manuscris.

Textul de mai jos cuprinde cea de a doua parte[1] din istoria Bucovinei, scrisă de profesorul Nicodim Iţcuș, cu momentele cele mai importante ale acesteia, de la 1848 şi până la 1918. Aici, cititorul va descoperi numele unor personalităţi politice

[*] Traducere: Harieta Mareci-Sabol.

[1] Prima parte a acestui documentar a fost publicată în „Analele Bucovinei", Rădăuţi – Bucureşti, anul XXVI, nr. 2 (53), 2019, p. 605–625.

Analele Bucovinei, **XXVII**, *1* (54), p. 245–271, Rădăuţi – Bucureşti, 2020

BDD-A32643 © 2020 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 17:13:59 UTC)

şi culturale din Bucovina, implicate în afirmarea cultural-naţională a românilor bucovineni de până la 1918, precum: Simion Florea Marian, Zaharie Voronca, Epaminonda Bucevschi, Aron Pumnul, Mihai Eminescu, fraţii Hurmuzachi, I. G. Sbiera, Valeriu Braniște, George Popovici, Iancu Flondor ş.a. În rândurile de mai jos, găsim date importante despre societăţi culturale, partide politice româneşti şi alte grupuri etnice din Bucovina, precum şi despre periodice politice şi culturale care au contribuit la definirea identităţii culturale bucovinene.

Paginile acestea, scrise într-o vreme în care se manifesta tăvălugul nivelator al culturii socialiste, au fost redactate de Nicodim Iţcuş sub impresia ultimei „detrunchieri" a Bucovinei, de aceea regăsim aici multe accente ale patosului identitar-naţional.

Din istoria Bucovinei

Eforturi pentru întărirea conştiinţei naţionale

Cu toate adversităţile regimului austriac, conştiinţa naţională n-a încetat niciodată să existe în rândul românilor din Bucovina. Tineri care n-au putut răzbate în şcolile de aici (în 1808 se înfiinţase un liceu la Cernăuţi, în 1860 un liceu clasic la Suceava şi în 1862 o şcoală reală la Cernăuţi), au pornit spre Transilvania, unde şi-au făcut studiile. Astfel, după 1860, unii tineri români, ca Vasile Bumbac, Zaharie Voronca, Simion Florea Marian, filologul Vasile M. Burlă, pictorul Epaminonda Bucevschi şi mulţi alţii, au trebuit să se refugieze la şcolile din Ardeal. Prin învăţământul acesta călător, tinerii noştri au cunoscut oameni şi locuri de acolo, s-au oţelit pentru lupta viitoare şi au adus atâtea îndemnuri folositoare pentru ţara lor, îndemnuri izvorâte din tăria unui neam mai conştient ca acela de acasă. (C. Loghin, *op. cit.*, p. 72). Aceste pribegiri prin Transilvania veneau să dovedească încă o dată că legăturile dintre Bucovina şi Ardeal nu s-au curmat niciodată.

După suspendarea gazetei „Bucovina", a fost cu neputinţă întemeierea altui ziar o bucată de vreme, bucovinenii trebuind să citească alte gazete din Transilvania. Între anii 1886 şi 1891, apare a doua gazetă din Bucovina, „Revista politică" de la Suceava, care, alături de ziarele din Transilvania, aduce ştiri regulate din Bucovina şi pătrunde în masele cititorilor de aici. Scriitorii bucovineni din acea vreme îşi fac debutul literar în revistele din Transilvania, mai ales în „Familia" lui Iosif Vulcan.

Aceste legături cu Transilvania se cultivă şi pe altă cale, indirectă. De când tinerii bucovineni începură să frecventeze Universitatea din Viena, se întâlneau acolo cu alţi tineri din Ardeal şi din România. Era un prilej binevenit pentru cunoaşterea reciprocă, pentru înfiripareа de legături durabile. Tinerii români adunaţi la Viena se grupează (1864) într-o „Societate literară şi ştiinţifică", din care se ramifică, în 1868, o nouă societate, „România".

BDD-A32643 © 2020 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 17:13:59 UTC)

Aceste două societăţi studenţeşti rivale fuzionează în anul 1871, formând Societatea „România Junã” din Viena, care a dezvoltat o rodnică activitate şi de la care a pornit şi iniţiativa măreţei Serbări de la Putna, din 15–27 august 1871, aranjată cu prilejul împlinirii a 400 de ani de la înfiinţarea mănăstirii.

În 1 august 1871, în şedinţa de la Cernăuţi, s-au desăvârşit pregătirile pentru Serbarea de la Putna. Cu această ocazie, Mihai Eminescu publică, împreună cu Pamfil Dan, membru în comitetul serbării, o scrisoare în care explică semnificaţia întâlnirii tineretului român de pretutindeni în jurul mormântului lui Ştefan cel Mare. Printre tinerii de talent, participanţi activi la serbare, s-au remarcat pictorul Epaminonda Bucevschi şi compozitorul Ciprian Porumbescu.

Tinerii care studiau în Bucovina, neputând găsi în şcolile publice cărţi şi condiţii de studiu, căutară în altă parte posibilităţi de a-şi completa cunoştinţele. Astfel, la stăruinţa lui Aron Pumnul şi a lui Alecu Hurmuzachi, se înfiinţează în 1857, la Cernăuţi, o „bibliotecă a gimnaziştilor”, care a fost găzduită în casa lui Aron Pumnul. Era o bibliotecă în care se aflau diferite volume ale poeţilor şi prozatorilor români, broşuri, foi volante, reviste, calendare, cărţi privitoare la istoria românilor etc.

O altă bibliotecă românească fusese întemeiată la Cernăuţi, în 1862, de către Mihai Zotta şi în acelaşi an se înfiinţă şi „Reuniunea română de lectură” din Cernăuţi, care, în mai 1863, se transformă într-o „Societate pentru Cultura şi Literatura Română din Bucovina”. Această societate adunase pe cei mai de seamă reprezentanţi ai spiritualităţii din Bucovina, ca: fraţii Hurmuzachi, Alexandru Popovici, arheologul diletant Logotheti, cavalerul Al. Costin, Nicolae Grigorcea, Iancu Lupul, Dimitrie Petrino, Eugen Stârcea, doi fraţi Vasilca, Iancu Zotta, Ion Calinciuc, I. Gh. Sbiera, Aron Pumnul, Leon Ciupercovici, Orest Renei, Leon Popescul etc., profesori, funcţionari şi cea mai mare parte din clerul câştigat din ce în ce mai mult pentru cauza naţională (N. Iorga, *op. cit.*, p. 96).

La trezirea şi dezvoltarea conştiinţei naţionale au contribuit, din 1864 şi până în preajma Primului Război Mondial, trupele de teatru Fanny Tardini, Matei Millo ş.a.[2]

În 1866, poetul Alecsandri, reprezentant consacrat al mişcării literare din România, îşi făcea apariţia la Cernăuţi, fiind primit cu toate onorurile cuvenite gloriei sale. În 1865, apare la Cernăuţi „Foaia Societăţii pentru Literatura şi Cultura Română din Bucovina”, durând până în 1869. Dintre colaboratorii cei mai de seamă ai foii acesteia se citează: prof. Ion G. Sbiera (20 octombrie/1 noiembrie 1836 – 20 octombrie 1916), originar din Horodnicul de Jos; Dimitrie Petrino (1844 – 29 aprilie 1878); Vasile Bumbac (7 februarie 1837 – 27 februarie 1918); S[imion] Florea Marian din Ilişeşti (1 sept. 1847 – 24 aprilie 1907); Elena Niculiţă-Voronca,

[2] Detalii despre stagiunile teatrelor româneşti care au poposit la Cernăuţi până la Primul Război Mondial se regăsesc în volumul lui Teodor Balan, *Istoria teatrului românesc în Bucovina*, ediţie după manuscrise de D. Vatamaniuc, Bucureşti, Editura Academiei Române, 2005 – n. ed.

BDD-A32643 © 2020 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 17:13:59 UTC)

soția scriitorului Zaharie Voronca; Constantin Morariu, din Mitocul Dragomirnei (5 mai 1854 – 1927); Artemie Berariu (8 sept. 1834 – 15 septembrie 1928); Ioan Berariu, paroh în Stroiești; Simion Cobilanschi (decedat la 26 iulie 1910); Silvestru Danilescu; Vasile Balintescul şi alții.

Situația politică şi culturală la finele secolului al XIX- lea

Cele din urmă două decenii ale veacului trecut au fost pentru românii bucovineni ani de zbucium politic, de încordate străduințe culturale şi de amare decepții.

Boierii, care conduc acum destinele poporului român, au intrat de-a binelea în făgaşul politicii oportuniste austriece. Şcoala austriacă îşi dădea roadele sale bine chibzuite. Făcuse din ei bărbați convinşi de ideea de stat austriacă şi care rămaseră români doar prin originea lor străveche. Cele câteva familii boiereşti privilegiate exercitau un adevărat monopol în politica Bucovinei, pe care îl valorificau cu vârf şi îndesat. De obicei, în ajunul alegerilor se făcea ruşinosul târg cu drepturile românilor alegători.

În biroul preşedintelui țării se tranşa chestiunea în mod mulțumitor pentru ambele părți: boierii, prin intermediul aparatului administrativ, primeau cele câteva mandate în Dieta țării sau Parlamentul central şi renunțau în schimb la orice revendicări naționale. Astfel, marile interese româneşti erau sacrificate pentru satisfacerea unor meschine hatâruri personale. De aceea, aceşti politicieni nici nu aveau nevoie de o organizație politică cu statute şi program (C. Loghin, *op. cit.*, p. 144).

După dispariția gazetei „Bucovina” (1850), boierii n-au mai simțit trebuința unui ziar românesc. Într-un timp, ei făcură o timidă încercare cu redactarea unui ziar politic în limba germană: „Der Patriot” (30 aprilie – 24 decembrie 1872), care, după 35 de numere, încetează să mai apară, fără să fi avut vreun răsunet.

Cine dorea să urmărească activitatea politică şi culturală din aceste timpuri trebuia să răsfoiască ziarele româneşti din Viena („Albina”), din Budapesta („Aurora Română”), din Ardeal („Familia”, „Gazeta Transilvaniei”, „Telegraful Român”, „Tribuna”) sau din România liberă („Convorbiri literare”, „Noua revistă română”, „Contemporanul”) etc.

Această vinovată nepăsare a politicienilor noştri cu privire la chestiunile naționale s-a răzbunat amarnic asupra caracterului românesc al Bucovinei. Ea se oglindeşte şi în rezultatele recensământului populației, de unde, la anexare, numărul rutenilor în Bucovina era disparent[3] şi încă din 1870 românii formau o majoritate relativă (40,80%), în 1880 românii se văd întrecuți de ruteni cu 50 000, în 1890 cu 60 000 şi în 1900 cu 79 000 de suflete.

Elementul inundat din Galiția covârşea, an cu an, tot mai mult pe cel românesc, iar procesul de rutenizare a băştinaşilor români, falsificarea numărătoarei şi

[3] Disparent – care variază; termen vechi, de origine engleză – n. ed.

BDD-A32643 © 2020 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 17:13:59 UTC)

abuzurile administrației austriece în favorizarea elementului ucrainean au contribuit la alterarea caracterului românesc al provinciei.

Acelaşi insucces se observă şi pe teren bisericesc. Lăudabile au fost străduințele fraților Hurmuzachi de a înfăptui două mari gânduri ale lor, ale mirenilor şi ale majorității clerului: unirea bisericească a Bucovinei cu biserica ortodoxă din Transilvania, sub ierarhia unui singur mitropolit, şi crearea unui congres din clerici şi mireni, care să rânduiască organizarea bisericească. Aceste planuri însă au fost zădărnicite de episcopul de tristă memorie Eugenie Hacman, pentru că îşi vedea primejduit orgoliul de a fi singur mitropolit şi slăbită puterea cu care era deprins să terorizeze preoțimea. Din lupta aceasta grea dintre mireni şi episcop a ieşit un învins şi un triumfător; învinsul a fost neamul românesc din Bucovina, iar triumfătorul un moşneag îndărătnic care a fost episcopul Hacman (C. Loghin, *op. cit.*, p. 145).

Fără vreo consultare a popoarelor respective, Austria înființă, în 23 ianuarie 1873, o nouă Mitropolie ortodoxă pentru românii din Bucovina şi sârbii din Dalmația, neținând cont de niciun drept istoric sau de posibilități geografice, şi în afară de orice considerație canonică dădu satisfacție vanitosului bătrân. Toate protestările opiniei publice, ale clerului, ale patriarhului sârb, ale mitropolitului Moldovei, ale întregii biserici româneşti, fură zadarnice. Dar Hacman nu avu parte de suprema satisfacție de a fi consfințit în noua-i calitate; iritat de atâtea protestări, el muri, copleşit de mânia care-l înăbuşea (N. Iorga, *op. cit*., p. 104).

Succesorul lui, vicarul Teofil Bendella, un „naționalist”, fu sfințit de mitropolitul ortodox al Transilvaniei în 21 aprilie 1874; el muri în anul următor, în 21 iulie; au trebuit doi ani de chibzuială pentru ca să se decidă guvernul a numi pe Teoctist Blajevici, autor de calendare şi versuri de ocazie, bătrân septuagenar, care va muri şi el în 1879. Ca urmaş al acestuia fu numit, în 12 martie 1880, mitropolit al Dalmației şi Bucovinei, Silvestru Morariu-Andrievici, fostul adversar al lui Hacman şi luptător pentru unirea bisericească a românilor din Austro-Ungaria, sub sceptrul lui Şaguna. El aduse câteva modificări în viața clerului şi înființă o tipografie românească la Cernăuți. Era însă mereu spionat şi necontenit împiedicat de administrația austriacă de a realiza libera dezvoltare națională a bisericii din Bucovina (N. Iorga, *op. cit.*, pp. 106–107).

În iulie 1882, Silvestru Morariu adună un congres, care votă un statut privitor la interesele şi administrarea Bisericii Ortodoxe, care statut însă a aşteptat 10 ani până să obțină aprobarea împăratului, care nu voia să audă decât dorinți, în loc să accepte hotărâri (G. Bogdan-Duică, *op. cit*., p. 234).

Apoi, peste doi ani, pentru a mai micşora încă rolul acestei biserici care pretinde a fi românească, se crea, la Stanislau, o biserică greco-catolică (unită) pentru Galiția ca şi pentru Bucovina, în care, datorită unei propagande energice, numărul convertiților sporise în mod considerabil (N. Iorga, *op. cit.*, p. 108).

BDD-A32643 © 2020 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 17:13:59 UTC)

Dacă înființarea Mitropoliei pur austriece, a Bucovinei şi Dalmației, era o lovitură dată nădejdilor româneşti în ceea ce priveşte biserica, o altă lovitură, tot atât de puternică, atinse şcoala.

În 1875, patru ani după comemorarea la Putna al celui mai mare dintre domnitorii Moldovei, se comemora la Cernăuți anexiunea de la 1775, sfârşitul regimului moldovenesc în părțile acestea. Darul imperial al lui Francisc Iosif pentru supuşii săi bucovineni fu o universitate germană, din care fondatorii voiau să facă un punct de atracție pentru tineretul „barbar" al Moldovei vecine. Institutul Teologic deveni astfel o facultate, iar limba română, pusă pe aceeaşi treaptă cu cea ruteană, era tolerată alături de cea germană, care predomină cu desăvârşire.

La Iaşi se răspunse, în 1877, printr-o comemorare pioasă a lui Grigore Ghica-Vodă, executat din ordinul sultanului, pentru că apărase drepturile Moldovei asupra Bucovinei. Studențimea română din Cernăuți, organizată în Societatea „Arboroasa", aderă printr-o telegramă la doliul național al Moldovei, încercat prin detrunchierea țării, şi la comemorarea lui Grigore Ghica. Comitetul Societății studențeşti „Arboroasa", în frunte cu Ciprian Porumbescu şi alți patru colegi (Zaharie Voronca, Eugen Siretean, Constantin Morariu şi Orest Ortizie Popescu), a fost acuzat de înaltă trădare şi [studenții] aruncați în temniță, în 15 noiembrie 1872, unde au stat 11 săptămâni, până ce, neputându-se dovedi crima imputată, au fost eliberați, cu sănătatea zdruncinată între zidurile închisorii din Cernăuți. A fost primul proces politic împotriva românilor bucovineni. Societatea studențească „Arboroasa" a fost desființată, iar universitatea avea să rămână ca instituție cu caracter german şi cu tendință de germanizare.

În vremea aceasta, România ducând războiul ei just pentru independență (1877–1878), mai mulți tineri bucovineni au trecut clandestin frontierele şi s-au înrolat ca voluntari sub steagul luptelor României pentru neatârnare. Printre aceşti tineri plini de însuflețire au fost: Constantin I. Popescu din Ceahor, mort eroic la Calafat; Alexandru Chibici Revneanu, prietenul lui Eminescu; Alecu Giurgiuveanu, Emilian Huidei, Gherghel Ilie, Levescu Gheorghe, Siretean Paul etc., unii fiind studenți, alții încă elevi de liceu.

De altfel, întreaga şcoală din Bucovina se dezvolta cu viteza racului. Prin Legea învățământului din 1869, şcoala primară e luată de sub supravegherea bisericii, unde stătuse două decenii, şi e trecută în seama statului. În personalul de conducere a şcolilor, românii erau complet desconsiderați, şcoala având şi mai multe alte lipsuri, ce se remarcă îndeosebi la sate. Astfel, cele mai multe sate româneşti rămân multă vreme fără şcoli, dar şi acolo unde se înființa câte o şcoală, aceasta nu avea decât o singură clasă, pe când în şcolile neromâneşti erau câte două – şapte clase.

Pentru a arăta reaua voință a autorităților austriece față de români, se citează următorul fapt elocvent: când Consistoriul bisericesc a predat statului conducerea şcolară (1870), i-a dat în primire şi un proiect pentru ridicarea de 104 şcoli noi, dintre care foarte multe erau prevăzute în satele româneşti. În 1888, deci după

BDD-A32643 © 2020 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 17:13:59 UTC)

18 ani de oblăduire a statului, s-a ridicat numai o singură şcoală în aceste părţi româneşti (la Tişăuţi), în timp ce alte şapte şcoli româneşti din judeţul Suceava, pentru care proiectul era gata din 1870, au rămas numai în plan. Considerând acest tratament vitreg aplicat populaţiei româneşti din partea autorităţilor austriece, nu-i de mirare dacă cel mai urcat procent de analfabeţi se găsesc tocmai în satele româneşti.

Pentru oraşe, care erau împânzite cu elemente neromâneşti, statul austriac a avut destulă solicitudine, creând pentru trebuinţele specifice lor un tip deosebit de şcoală, aşa-numită civilă, care dădea o instrucţie la nivel superior şcolii primare rurale, pregătind pe elevi pentru profesiunile de meseriaşi, comercianţi etc. Aceste şcoli însă, având limba de predare germană, nu erau frecventate de români. În felul acesta, dacă în 1780 fiecare oraş din Bucovina avea câte o şcoală românească, se ajunsese ca, după o sută de ani de stăpânire austriacă, să nu se găsească nicio singură şcoală românească în aceste oraşe (C. Loghin, *op. cit.*, p. 147).

Preparandia, întemeiată în 1848 în Cernăuţi, dând rezultate nesatisfăcătoare, a fost transformată în 1870 într-o şcoală normală sau „pedagogiu”, având doi ani de pregătire, după care urmau patru clase. Ulterior, i s-a ataşat şi o şcoală normală de fete, cu „şcoală de aplicaţie”. De la început, limba de predare a fost germană. Această anomalie pedagogică a fost combătută de fraţii Alecu şi Gheorghe Hurmuzachi, precum şi de Eugen Stîrcea, într-un „Memoriu” adresat Ministerului de Instrucţie, în care se spunea că „această şcoală normală de stat este mai degrabă un bine chibzuit şi eficace mijloc pentru deznaţionalizarea noastră” (C. Loghin, *op. cit.*, p. 147). Desigur că învăţătorii ieşiţi din această şcoală de pregătire profesională şi meniţi satelor româneşti, sau nu cunoşteau deloc limba română sau o cunoşteau numai într-o măsură redusă şi trebuiau, în multe cazuri, să înveţe româneşte de la elevii lor. În satele româneşti mai erau numiţi ca învăţători nişte oameni fără pregătirea necesară, foşti elevi de liceu, eliminaţi, cântăreţi bisericeşti, ba chiar şi „spiţeri şi revizori de finanţe daţi din serviciu afară” (C. Loghin, *op. cit*., p. 148). Tot pentru trebuinţele oraşelor au fost create diverse şcoli speciale de meserii, comerciale şi agronomice, toate cu limba de predare germană şi de aceea nefrecventate de români.

Pe lângă cele două licee din Cernăuţi, unul clasic şi altul real, complet germane, s-a mai creat, în 1872, la Rădăuţi, un gimnaziu care se transformă în 1880 într-un liceu complet german, la care, până în 1889, limba română nici nu era măcar materie obligatorie pentru puţinii români care frecventau acel liceu.

În 1877, se aprobă înfiinţarea de clase divizionare româneşti la cursul inferior de la liceul din Suceava, înfiinţat în 1860 ca liceu german, dar cursul superior rămânea mai departe german. Prin felul acesta de organizare, avantajele divizionarelor create erau anihilate.

Dacă totuşi au fost bărbaţi care au rezistat cu eroism repetatelor atacuri la existenţa individualităţii lor româneşti, aceasta se datoreşte în primul rând structurii

BDD-A32643 © 2020 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 17:13:59 UTC)

lor sufleteşti române, care nu s-a dărâmat în faţa valurilor de înstrăinare ce i-au năvălit. Au venit apoi din mediul sătesc tineri care, devenind învăţători şi profesori, au ştiut să strecoare în inimile elevilor dragostea de neam şi limbă română.

Au mai fost atâtea ziare şi reviste româneşti, care au ţinut conştiinţa naţională trează, căutând să reclădească ceea ce şcoala austriacă distrugea. La acestea s-au adăugat şi mai multe societăţi particulare, create pe baze naţionale, care îndrumau spiritele şi sufletele româneşti pe alte căi decât cele indicate de şcoala austriacă; acestea au devenit adevărate şcoli de românism (C. Loghin, *op. cit.*, p. 149). Astfel au fost: Societatea studenţească „Arboroasa", desfiinţată în anul 1878; Societatea studenţească „Bucovina", înfiinţată în anul 1880; în anul 1881 s-a pus baza Societăţii muzicale „Armonia", iar în anul 1891 se organizează „Societatea Doamnelor Române din Bucovina".

Cântăreţii bisericeşti se grupează în Societatea „Lumina" (1891), iar învăţătorii în Societatea pedagogică română din Bucovina. Foarte importantă a fost Societatea „Şcoala Română" din Suceava, înfiinţată în anul 1883 de intelectuali conduşi de Ştefan Ştefureac şi Tudor [Teodor] V. Stefanelli. Scopul acestei societăţi era sprijinirea şcolii româneşti pe toate căile: prin acordarea de burse şi premii elevilor sărmani; prin editarea de manuale didactice româneşti; prin împărţirea gratuită de cărţi şi rechizite şcolare; prin înfiinţarea de şcoli primare şi secundare etc. Societatea şi-a extins activitatea asupra întregii Bucovine. Şi prin celelalte oraşe românii s-au concentrat în societăţi culturale: la Rădăuţi, Societatea „Ştefan cel Mare"; la Suceava, Societatea corală „Ciprian Porumbescu"; la Câmpulung, Societatea „Rarăul" etc. Se înfiinţară şi cluburi româneşti care cuprindeau români, ferindu-i de a cădea în sfera de influenţă a faimoaselor cazinouri internaţionale (C. Loghin, *op. cit*., p. 152).

Din punct de vedere politic, românii bucovineni nu aveau un partid naţional organizat în toată regula. După ce românii din Ardeal îşi formară, în 1880, un partid naţional, care în 1891 redacta un memoriu pentru a atrage atenţia Europei asupra unei situaţii naţionale intolerabile, Bucovina, care de atâtea ori primise imbolduri din partea Transilvaniei, tresări şi ea sub influenţa acestei mişcări, având în frunte noi conducători, însufleţiţi de un mai larg spirit democratic. Printre reprezentanţii noii generaţii care va lua asupra sa lupta începută erau, în primul rând, Iancu Flondor din Storojineţ şi Gheorghe Popovici, fiul eruditului profesor universitar Eusebiu Popovici, el însuşi istoric foarte învăţat şi impecabil critic (N. Iorga, *op. cit*., p. 109).

Astfel, în 1890 se pun bazele unei societăţi politice „Concordia", sub conducerea profesorului Ion Bumbac. Această societate avea menirea de a dezvolta libertatea politică şi individuală, de a deştepta interesul pentru o viaţă politică naţională, de a instrui poporul despre drepturile şi datoriile lui. Programul „Concordiei" mai cuprindea şi menţinerea autonomiei Bucovinei, păstrând individualitatea ei istorică şi politică, cerea dezvoltarea culturii naţionale româneşti şi organizarea poporului român din Bucovina, pentru a forma un partid naţional

BDD-A32643 © 2020 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 17:13:59 UTC)

compact. În primii ani, această societate a avut puţin răsunet în politica Bucovinei, cu toate că punea candidaţi proprii în alegeri.

Dar elementul luptător român intră cu zgomot pe arena politică din Bucovina cu ziarul „Revista politică” de la Suceava. Acesta apare de două ori pe lună (15 mai 1886 – 1 aprilie 1891), având ca editor pe avocatul Matei Lupu, iar ca administrator pe profesorul Simion Florea Marian, cărora li s-au ataşat mai mulţi intelectuali, profesori, magistraţi etc. Ziarul avea „să acopere poziţia românilor în viaţa publică din Bucovina şi să ţie viu sentimentul lor de solidaritate”. El se considera ca „organ comun al totalităţii românilor bucovineni”, se identifica cu poporul român din Bucovina şi voia să fie glasul lui.

Viaţa politică nu mai era monopolul unei anumite clase. Începură să participe la această viaţă şi intelectualii români. Ieşiţi din straturile poporului de la sate sau ale burgheziei de la oraşe, de care se simţeau ataşaţi sufleteşte, neangajaţi faţă de nimeni prin legături de înrudire sau de interese, tinerii români de la oraşe, de la „Revista politică”, n-aveau un trecut care nu se putea uita şi niciun motiv să menajeze pe cineva. Au început să spună adevărul crud asupra stării jalnice în care se aflau românii din Bucovina. Articolele sunau ca o goarnă de alarmă, ca să trezească pe români dintr-un somn adânc, în care îi cufundase o stăpânire vicleană şi oportunismul propriu (C. Loghin, *op. cit.*, p. 156).

„Revista politică” are meritul de a fi predicat cu succes necesitatea organizării românilor într-un partid naţional român. Pe lângă crezul politic, care se poate rezuma în cel mai intransigent naţionalism (C. Loghin, *op. cit.*, p. 156), revista are şi o parte literară bine îngrijită, la care colaborează: Constantin Morariu, Simion Florea Marian, Vasile Bumbac, A. Macovei, T. V. Stefanelli, T. Robeanu şi alţii. Ideile politice semănate de „Revista Politică” au prins rădăcini în cele mai largi cercuri româneşti, făcând ca mai mulţi români cu simţ de răspundere în viaţa Bucovinei să se convingă de necesitatea unei organizaţii politice şi au constituit societatea politică sus amintită, „Concordia”, având ca preşedinte pe Ioan Volcinschi, medic din Budineţ, Storojineţ şi ca vicepreşedinte pe Iancu Zotta.

Conducătorii Societăţii „Concordia” se înţeleg cu conducătorii „Revistei politice” ca să mute ziarul de la Suceava la Cernăuţi şi să-i schimbe numele în „Gazeta Bucovinei”. Conducerea politică a ziarului a fost încredinţată lui Modest Grigorcea, gazeta apărând de două ori pe săptămână (2/14 mai 1891 – 13/25 aprilie 1897). Pentru redactarea părţii politice a fost desemnat ardeleanul Pompiliu Pipoş, iar după moartea acestuia (25 ianuarie/6 februarie 1893) vine George Bogdan-Duică, până la 1894, când a fost urmat în redacţie de Mihai Teliman.

„Gazeta Bucovinei” continuă lupta politică începută de „Revista politică” de la Suceava, având în sprijinul ei o organizaţie politică destul de bine închegată, în numele căreia poate vorbi.

În urma unui conflict cu preşedintele ţării, Anton Pace, care nu vedea cu ochi buni solidaritatea românilor, se dezlănţuie o luptă dârză, care se sfârşeşte cu triumful

BDD-A32643 © 2020 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 17:13:59 UTC)

românilor pe toată linia (C. Loghin, *op. cit.*, p. 159), iar Pace a fost destituit (1892). Uniți astfel sub steagul „Concordiei" şi al ziarului „Gazeta Bucovinei", românii păşesc la lupta națională pentru întronarea limbii române în toate drepturile ei.

În fruntea luptătorilor se află Iancu Flondor şi George Popovici, care încep primenirea Partidului Național pe baze radical-naționale. Se alege, în afara cadrelor Societății „Concordia", un nou comitet al Partidului Național. „Gazeta Bucovinei" încetează, iar în locul ei apare „Patria" (2/14 iulie 1897 – 21 aprilie/4 mai 1900), condusă de dr. Valeriu Branişte, fost director al „Tribunei".

În fața alegerilor din 1898 mai apare un organ independent al românilor bucovineni, ziarul „Sentinela" (11 septembrie 1898 – 9 aprilie 1899), sub direcția lui Dionisie Voronca şi cu colaborarea lui Mihai Teliman.

Odată cu intrarea lui George Popovici şi Iancu Flondor în arena politică, se produce un curent nou în treburile obşteşti. Activitatea politică se răsfrânge mai ales asupra țărănimii, de care încep a se interesa mai cu dinadinsul politicienii. Oamenii Partidului Național, în frunte cu George Popovici, coboară în mijlocul țăranilor, le vorbesc limba, le ascultă păsurile, le picură în suflete mângâiere, le deschid case de cetire, le trimit gazete, le înființează cooperative şi bănci populare. Politica românească începe să se sprijine mai conştient pe masele populare, începe să devină o politică democrată. Ea înceta să mai trăiască din mila vremelnicelor guverne, nu mai avea nevoie de proptele oficiale, ci se inspira numai din nevoile neamului.

Acest nou curs în politica Bucovinei nu era însă pe placul stăpânirii austriece, care vedea ridicându-se o nouă forță politică, ce nu putea fi aservită intereselor ei, nefiind nici pe placul unor români „ruginiți", care se simțeau stânjeniți oarecum în apucăturile lor ambițioase.

Ca preşedinte al țării vine baronul Bourguignon (1898–1903), care porneşte o aprigă luptă împotriva elementului românesc. Pe teren şcolar, el a căutat să slavizeze şcolile primare împotriva voinței populației; să facă greutăți divizionarelor româneşti de la licee; să intensifice spiritul antiromânesc de la Universitate, unde studenții români erau persecutați la examene etc.

Deoarece românii considerau tricolorul ca semn vizibil al naționalității lor, Bourguignon a pornit faimoasa prigoană împotriva lui; l-a coborât din vârful clădirilor, l-a rupt de pe pieptul tinerilor, l-a smuls de pe costumul fetelor. Nici preoțimea n-a fost cruțată. Urgia sa furibundă şi-a îndreptat-o şi împotriva ziarului „Patria", pe care l-a cenzurat, exilându-l pe Branişte.

Față de dârza rezistență a românilor, Bourguignon îşi schimbă după un timp tactica de luptă, propunând românilor (1900) pace. Bourguignon dă o satisfacție platonică pentru ofensele în chestia tricolorului, iar românii cad în cursa ce le-a întins-o, renunțând la violenta campanie de presă. „Patria" apune, Branişte părăseşte amărât țara, iar Iancu Flondor părăseşte şefia Partidului Național şi, împreună cu George Popovici, chiar partidul. Pactul şi-a dat nefastele sale urmări, producând dezbinare în rândurile Partidului Național.

După dispariția „Patriei", apare un ziar nou, „Timpul" (până la 4 ianuarie 1901), care este organul partidului împăcat cu guvernul. Dar românii, nemulțumiți

BDD-A32643 © 2020 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 17:13:59 UTC)

cu faimosul pact, pun bazele unui nou Partid Poporal Național, în frunte cu Iancu Flondor şi George Popovici (1900). Ei adoptă un program radical-național şi editează ziarul „Deşteptarea”, ca organ al noului partid. Întemeiat la 1/13 ianuarie 1893, în editura lui Dimitrie Bucevschi, acest ziar a fost menit poporului şi a fost scris în primii trei ani şi jumătate aproape exclusiv de preotul Constantin Morariu, fiind ajutat de preotul Artemie Berariu şi preotul Vasile Cilievici. Ziarul apare până la 7/20 noiembrie 1904, sub redacția vrednicului preot Atanasie Gherman. Au mai colaborat: M. Teliman, Constantin Berariu, T. Bocancea, Gavril Rotică, Sever Beuca-Costineanu, N. Dracinschi, I. Cocîrlă-Leandru, Taniu Dracinschi, G. Tofan-Codreanu, V. Vitencu, T. Robeanu (G. Popovici), Tudor [Teodor] Stefanelli, Ştefan Ştefureac etc.

În acest timp, a mai fost înființată de Societatea pentru Cultură şi o revistă lunară beletristică, „Aurora Română” (1881–1884), având ca redactor pe Ion I. Bumbac, iar colaboratori pe: Vasile Bumbac, Constantin Berariu, T. Bocancea, Iorgu C. Toma, Constantin Isopescu-Grecu (Verdi), Emil Grigorovitza ş.a. T. Bocancea mai scoate, în 1908, o revistă politic-literară la Câmpulung M[oldovenesc], „Buciumul”, care însă n-a trăit decât şase luni.

Situația politică şi culturală în primele decenii din secolul al XX-lea

În anul 1900, românii erau dezbinați în două tabere: una era Partidul Național, care încheiase faimosul pact cu Bourguignon, iar a doua era Partidul Poporal Național, cu Iancu Flondor şi George Popovici, care nu recunoscuseră pactul. În scurtă vreme erau să se convingă şi cei dintâi că acest pact n-a fost sincer şi ca urmare îl denunțară (1901).

Independent de aceasta, Bourguignon îşi continua politica sa dușmănoasă față de români, profitând şi de împrejurarea că la 3 aprilie 1895 îşi sfârşise zilele venerabilul mitropolit Silvestru, fiind urmat de Arcadie Ciupercovici, care, din pricina bătrâneților şi a nedestoiniciei sale absolute, n-a avut niciodată curajul să vorbească despre partea încă națională a eparhiei sale (N. Iorga, *op. cit.*, p. 144). Datorită acestui şef incapabil şi lipsit de energie, guvernul era stăpân pe Biserica ortodoxă, iar Bourguignon putu să se împotrivească partidului „tinerilor”, care izbutise să fie ales ca deputat în Parlamentul din Viena pe cel mai bine înzestrat dintre membrii săi, George Popovici. Preoții învinuiți că sunt iredenți protestară la Cernăuți, într-o mare adunare, amintind caracterul românesc al eparhiei, dar aceasta nu împiedică progresul necontenit al elementului rutean în biserică (N. Iorga, *op. cit.*, p. 115).

Acestui prelat de tristă amintire îi urmă, la 1902, episcopul de Rădăuți, Vladimir de Repta, un om învățat şi un bun român. El văzu cu groază noul asalt al rutenilor, care nu voiau numai o eparhie națională separată, în nordul Bucovinei, ci

BDD-A32643 © 2020 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 17:13:59 UTC)

cereau până şi scaunul episcopal de la Cernăuți, în umbra căruia un episcop român de Rădăuți sau de Suceava ar fi vegheat peste mormintele strămoşilor unui neam menit întreg să-i urmeze în curând. Şi vor izbuti (1913) să-şi impună, prin voința Vienei, un vicar, deci un succesor rutean al mitropolitului, pe agitatorul Artemon Monastyrschi. Dar, fără concursul laicilor, nu i-ar fi fost cu putință lui Repta să înceapă o operă de înnoire românească.

Chestiunea tricolorului, în apărarea căreia se ridică Societatea Studențească „Junimea", preocupa şi mai departe guvernul şi cercurile româneşti. Şirul samavolniciilor se perpetua cu riguroasa supraveghere a ziarului „Deşteptarea", care apărea cu dese pete albe. Redactorul lui, Atanasie Gherman, este chiar închis. În fața acestei vădite primejdii naționale, partidele româneşti îşi unesc încă o dată forțele (martie 1902) sub conducerea lui Iancu Flondor, manifestând în afară unitate de acțiune.

În vremea aceasta, în sistemul electoral pentru Dieta Bucovinei, 18 mari proprietari alegeau un deputat, oraşele alegeau şapte, iar cei 600 000 de țărani erau reprezentanți prin 500 de alegători cu 12 deputați, care nu erau țărani (N. Iorga, *op. cit.*, pp. 113–114).

Existau patru mari grupuri, în parte naționale, în parte de interese, care formau marea masă a populației întregi, adică: grupul românesc, grupul rutean şi cel germano-israelit, ca grupuri naționale şi marea proprietate, în totalitatea ei, ca grup de interese, dintre care grupul românesc şi cel rutean formau partea cea mai importantă a populației rurale (*ibidem*).

Dar unitatea de acțiune a românilor a fost în curând tulburată de doi corifei apăruți pe orizontul politic al Bucovinei: erau Aurel Onciul şi ruda sa, Florea Lupu. Onciul se introduce în politică sub masca unei „analize ştiințifice" a condițiilor de trai ale românilor bucovineni, prin revista „Privitorul" (1 mai 1902 – 15 decembrie 1903), care apare la Viena, apoi la Brünn şi, în fine, la Cernăuți. Jucându-le țăranilor înaintea ochilor mirajul unor revendicări economice şi sociale, vârând în sate zâzanie între preoți şi învățători, organizându-se după modelul dispărutei „Concordii", într-o societate politică „Unirea", legându-se politiceşte cu evreii şi rutenii într-un club liberal-țărănesc şi atrăgând de partea lor, prin învățătorul Mihai Chisanovici, învățătorimea în luptele politice, aceşti doi politicieni reuşesc ca să-şi câştige simpatiile maselor încrezătoare. Ei rup astfel iarăşi unitatea partidului românesc. Dezgustat, Iancu Flondor se retrage iarăşi de la conducerea partidului (iunie 1904). Odată cu aceasta se desface Partidul Poporului, dispar ziarele „Deşteptarea" şi „Deşteptarea poporului" (14 ianuarie 1912 – 10 aprilie 1904); ultimul scria anume pentru popor. Rămânea deocamdată stăpân pe situație ziarul „Voința poporului" (1 octombrie 1902 – 11 octombrie 1908), organul noului partid. Aurel Onciul, devenind unealtă în mâna guvernului austriac, se face cel mai înfocat îndemnător la vrajbă, întrebuințând toate mijloacele unei prese neruşinate, şi insultătorul neobosit nu numai al adversarilor săi locali, boieri şi preoți, contra cărora a ştiut mobiliza pe învățători şi țărani, dar şi al românilor din România, împotriva cărora a dus campanii turbate, care i-au dezonorat numele (*ibidem* , p. 116).

BDD-A32643 © 2020 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 17:13:59 UTC)

Despre starea de lucruri din aceste vremuri, N. Iorga, care colindase Bucovina şi cunoştea împrejurările politice, scria următoarele: „De-o parte, aristocraţia, alcătuită din coborâtori ai mazililor, boiernaşilor celor mici ai Moldovei, din armeni şi evrei bogaţi, care au fost şi ei înfăşuraţi în mătasea unui titlu de cavaler sau baron – culmile până la care se putea înălţa «aristocraţia» băştinaşă; în sfârşit, din străinii pe care-i aduc funcţiile, căsătoriile cu bucovinene şi afacerile. Aristocraţii pierdură în mare parte moşiile lor, pe care le ţin evreii, ei s-au ruinat repede, adică românii şi armenii sunt siliţi a începe carieră administrativă obişnuită şi se văd întrecuţi de alţii, ce se ridică din rândurile celor mai de jos decât dânşii. Toate neamurile se înfrăţesc în «aristocraţie» prin vorbirea limbii germane. Româneşte vorbesc numai cei mai mulţi români, când nu vreau să-i înţeleagă cineva”.

„Inteligenţa” se socotea ca a doua castă a ţării, castă de preoţi şi învăţători mai ales, la care se adaugă câţiva avocaţi şi funcţionarii mici. Ei nu se simt una cu poporul, pe care nu-l înţeleg şi-l iubesc prea puţin. Crescuţi „austriaceşte”, adică formalist şi materialist, ei vreau înainte de toate „mai mult”, cât mai mult. O lungă bucată de vreme, ei nu-şi găsiră călăuză şi fură siliţi a da ajutor acelora pe care-i numeau încă, şi cu respect şi în batjocură, „boieri”. Dar iată că Aurel Onciul, un om încă tânăr, se întoarse în Bucovina, de unde era de baştină, şi unindu-se cu o rudă, care era şi el un om grăbit, dr. Florea Lupul, se puse în fruntea castei a doua, întemeind aşa-zisul Partid Democrat. Boierii fură atacaţi cu înverşunare de foaia de scandal „Voinţa poporului”, împotriva lor se făcu alianţă, mai mult sau mai puţin acoperită, cu rutenii, cu evreii, cu cârmuirea. „Jos zace poporul, a cărui «voinţă» se tipăreşte, al cărui nume se speculează, dar al cărui bine nu-l caută nimeni. Societăţile de cetire pentru dânsul sunt nume, oamenii din sate orbecăiesc între ispitele deznaţionalizărilor, ei gem sub povara cametei evreieşti” (C. Loghin, *op. cit.*, pp. 206–207).

Această luptă fratricidă continuă cu mai multă înverşunare de când Partidul Naţional se îndârjeşte, scoţând ziarul „Apărarea naţională” (7 octombrie 1906 – 29 septembrie 1908). Ea ajunge apogeul în alegerile din 1907, când se duce cea mai sfâşietoare şi dezgustătoare campanie electorală. Se face cea mai deşănţată agitaţie, se aruncă cele mai grele şi ireverenţioase cuvinte, se poartă cel mai violent limbaj, se tipăresc cele mai murdare tablouri, se descoperă cele mai intime păcate familiare. Lupta aceasta a fost atât de înverşunată, încât intervenţiile de împăciuire ale lui N. Iorga, prin „Neamul Românesc” şi ale lui T. Bocancea, prin „Buciumul” de la Câmpulung, au rămas fără rezultat.

După aceste alegeri, taberele româneşti văd limpede primejdia evreiască şi-şi întind mâna frăţească, formând un Partid Creştin-Social (1908–1910), care avea un caracter pronunţat antisemit, pornind o campanie energică împotriva evreilor (C. Loghin, *op. cit.*, p. 207). Conducerea o ia şi de astă dată încercatul strateg politic Iancu Flondor. Reapare „Patria” (7 februarie 1909 – 27 noiembrie 1910), care

BDD-A32643 © 2020 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 17:13:59 UTC)

însă are de luptat cu ziarele dizidente „Gazeta țăranilor” (7 martie – 17 octombrie 1909) şi „Gazeta Poporului” (8 august – 14 noiembrie 1909). Alt ziar al românilor uniți a fost „Foaia Poporului” (4 decembrie 1909 – 1918, nr. 40). Dintre acestea, numai „Patria” dă oarecare atenție foiletonului literar, unde apar scriitori ca: N. Tcaciuc, Ilie E. Torouțiu, G. Tofan (Codreanu), O. Moldovan (Gârlă), Liviu Marian, Ion Grămadă etc.

Acest vremelnic popas de luptă încetează prin reînvierea „Revistei politice” de la Suceava (18 octombrie 1910 – 16 aprilie 1911). Se zdruncină iarăşi forța partidului românesc unit. Iancu Flondor se retrage pentru a treia oară (noiembrie 1910), iar în alegerile pentru Cameră (1911) se produce sciziunea definitivă. Se înduşmănesc iarăşi Partidul Țărănesc al lui A. Onciul şi Fl. Lupu, partid reprezentat în afară prin „Foaia Poporului”, şi Partidul Național, având ca organ de publicitate „Viața nouă” (6 ianuarie 1912 – 1918, nr. 21), pentru care a fost adus ca redactor ardeleanul G. Stoica. Ca ziar dizident, apare „Vremea nouă” (1 februarie – 30 octombrie 1912).

Tineretul, dezgustat de acest spectacol compromițător de lupte fratricide (prof. Ion Nistor era încă de pe atunci unul din şefi), nu avuse încă timpul de a se organiza şi de a câştiga încrederea unui popor atâta vreme rătăcit şi dezorientat de instigatorii pe care-i îndemna şi susținea vechea politică austriacă, după deviza *divide ei impera* (N. Iorga, *op. cit*., p. 116–117).

Starea culturală, în asemenea împrejurări politice, nu putea fi nici ea înfloritoare, căci oamenii destoinici îşi iroseau energia în mărunte certuri de partid şi puțini mai rămâneau să se ocupe de viața culturală.

După 1900, politica şcolară austriacă nu s-a schimbat. S-au mai deschis în Bucovina câteva licee, dar niciunul nu era românesc. S-au adăugat doar câteva clase paralele româneşti la un liceu din Cernăuți, la Câmpulung şi la Rădăuți, în vreme ce alte oraşe primeau licee curat germane sau chiar rutene (Vijnița şi Coțmani).

Universitatea din Cernăuți îşi desăvârşeşte caracterul german prin introducerea limbii germane şi la Facultatea de Teologie, aproape la toate materiile. O mică nădejde de îndreptare a fost numirea lui Sextil Puşcariu la Catedra de limba română de la Universitate (noiembrie 1906), în locul bătrânului I. G. Sbiera. Disprețuind odiosul politicianism ce se încuibase atât de păgubitor în moravurile vieții româneşti, acest ardelean învățat vedea îndreptarea stării de lucruri din Bucovina printr-o încordată şi dezinteresată activitate culturală.

O altă nădejde de îndreptare a fost crearea unei Catedre de istorie sud-estică la Universitatea din Cernăuți, care s-a încredințat, în 1912, lui Ion I. Nistor. Acest erudit profesor, conştient de marea sa menire de îndrumător al tineretului, a ştiut să strecoare în inimile studenților români multe îndemnuri frumoase, scoase din istoria românilor.

Văzând românii că stăpânirea austriacă tratează problema învățământului românesc cu nesfârşită rea voință, au început a se ajuta pe cale particulară. Astfel, pe lângă crearea mai multor noi societăți (Societatea studențească „Dacia” – 1905; Asociația Corpului Didactic Primar; Cercul Profesorilor Secundari; Societatea Mazililor şi Răzeşilor etc.), românii au trecut la înființarea de şcoli primare particulare.

BDD-A32643 © 2020 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 17:13:59 UTC)

Societatea pentru Cultura şi Literatura Română, la intervenţia lui Gheorghe Tofan, întemeiază în satele mixte, cu populaţie română şi ruteană, şcoli particulare româneşti, pe care le întreţine dintr-un fond creat anume din colecţii publice. În anul 1912, erau 12 şcoli primare particulare. Sub egida Asociaţiei Corpului Didactic Primar, acelaşi inimos profesor Gh. Tofan întemeiază, în toamna anului 1912, o şcoală normală particulară de învăţătoare.

Expoziţia din 1906, de la Bucureşti, a fost vizitată de peste 2 000 de ţărani bucovineni, conduşi de intelectuali în frunte cu Filaret Doboş, şi aceasta a făcut ca să se rupă zăgazurile ce despărţeau pe fraţii de acelaşi neam. De acum, parcă dispar stâlpii de graniţă de la Iţcani şi Burdujeni. Începe un adevărat pelerinaj între fraţi. Societăţi muzicale trec din Bucovina în România, iar alte societăţi şi trupe de teatru vin tot mai des din Regat în Bucovina. Aşa, în 1910 vine aici o companie cu Petre Liciu, iar în anul următor vin artişti ca: C. Nottara, Aristizza Romanescu, Zaharie şi O. Bîrseanu, I. Petrescu şi mulţi alţii, reprezentând trilogia lui Delavrancea şi „Năpasta” lui I. L. Caragiale. Murind Liciu în 1912, îi urmează Cazimir Belcot. Reprezentaţiile acestor companii însemnau adevăratele serbări naţionale, iar vizitele lui G. Liciu şi C. Belcot, triumful artei româneşti în Bucovina.

În 1904, s-au serbat 400 de ani de la moartea lui Ştefan cel Mare, la care au venit la Putna români de pretutindeni.

În iunie 1908, Societatea studenţească „Junimea” împlinind 30 de ani de existenţă, aranjează mari serbări cu piesa „Zorile”, de Şt. O. Iosif. Asistă mai mulţi scriitori de seamă ca: Dimitrie Onciul, N. Iorga, S. Mehedinţi, C. Stere, Şt. O. Iosif, M. Sadoveanu, D. Anghel, Z. Bîrsan, Sandu Aldea, Scurtu etc.

În 1910, o altă serie de scriitori români cutreieră oraşele Suceava, Rădăuţi, Cernăuţi, Câmpulung, ţinând şezători în amintirea lui Ion Creangă; erau scriitorii: M. Sadoveanu, D. Anghel, Şt. O. Iosif, Emil Gîrleanu, Cincinat Pavelescu, I. Minulescu şi alţii, fiind primiţi şi conduşi de S. Puşcariu şi Gh. Tofan.

Clipe de înălţătoare mândrie sufletească au trăit românii în 1912, când aviatorul Aurel Vlaicu a executat câteva zboruri deasupra Cernăuţilor, în prezenţa a peste 30 000 de spectatori extaziaţi.

Astfel de manifestaţii ale spiritului românesc au avut o mare influenţă asupra românilor bucovineni. Pulsul vieţii lor naţionale a început să bată mai cu foc, fiind treziţi la o conştiinţă mai românească chiar şi cei ce erau mai indiferenţi. S-a început o muncă grea pentru întronarea limbii române în toate drepturile ei la oficiile publice.

În aceste zbuciumări de rău – cele politice şi de bine – cele culturale, a căzut bomba de la Sarajevo, care a curmat pentru patru ani şi jumătate orice activitate culturală. Armele aveau cuvântul, iar muzele trebuiau să tacă. Şi dacă au fost totuşi câteva acţiuni cu caracter literar în acest timp, acestea se datoresc revistei „Junimea literară”. Nevoia unei reviste literare se impunea pentru mai multe

BDD-A32643 © 2020 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 17:13:59 UTC)

motive şi mai ales pentru că luptele politice fratricide din Bucovina luaseră un caracter prea personal şi o notă puţin obişnuită. Dezbinări în tabere politice vrăjmaşe nu pe principii, ci pe simpatii personale, trădarea intereselor româneşti şi apeluri la intervenţia străinilor; mărunte certuri de persoane şi de familie, neglijarea unor chestiuni vitale româneşti, înjghebarea unor partide de clasă, erau atâtea fenomene politice de care se dezgustau tinerii bucovineni, îndrumaţi de unii profesori mai înţelegători ai spiritului vremii şi încălziţi la lumina ideilor de mândrie naţională răspândite din Vechiul Regat (C. Loghin, *op. cit.*, pp. 216–217).

Astfel, începând cu 1 ianuarie 1904, apare revista literară şi ştiinţifică „Junimea literară", sub direcţia unui comitet în frunte cu I. I. Nistor, ca editor şi ca redactor responsabil, căruia i se asociază de la început G. Tofan care, din anul al V-lea, devine editor şi redactor responsabil. Ea apare la Cernăuţi, afară de timpul de la 5 septembrie 1904 – noiembrie 1907, când a apărut la Suceava. Apariţia era lunară până la izbucnirea războiului din 1914, reluându-şi după război apariţia regulată. Programul revistei era acela al „Sămănătorului", întemeiat în 1901 de Al. Vlahuţă şi G. Coşbuc, şi condus de N. Iorga, având la bază ideea naţională.

Revista „Junimea literară" a ridicat un steag cultural în Bucovina, sub cutele căruia s-a înrolat tot ce a avut această provincie mai distins: I. I. Nistor (16 august 1876 – 12 noiembrie 1962), G. Tofan (5 noiembrie 1880 – 15 iulie 1920), I. Grămadă (3 ianuarie 1886 – 27 august 1917), Leca Morariu (13 iulie 1888 – 13 decembrie 1963), C. Morariu (5 mai 1854 – 16 martie 1927), Iorgu G. Toma (16 ianuarie 1871 – 1935), T. V. Stefanelli (23 iulie 1850 – 23 iulie 1920), Radu Sbiera (17 decembrie 1876 – 6 aprilie 1946), D. Dan (8 octombrie 1856 – 25 mai 1927), Filaret Doboş (13 august 1881 – 1948), G. Voievidca (9 aprilie 1893 – 1 martie 1962), V. Bumbac (7 februarie 1837 – 18 februarie 1918), S. Fl. Marian (1 septembrie 1847 – 12 aprilie 1907), E. Grigoroviţă (1857 – 1915), D. Olinescu (8 aprilie 1852 – 1914), S. Puşcariu (1877 – 1944), Al. Procopovici (26 martie 1884 – 20 iunie 1946), R. Cîndea (1886 –), C. Loghin (1 noiembrie 1892 – 1961), V. Loichiţă (6 noiembrie 1881 –), Gavril Rotică (1 mai 1881 – 1 iunie 1952), A. Morariu (1886 – 28 noiembrie 1945), V. Huţan (14 noiembrie 1889 –), I. Cocîrlă-Leandru şi mulţi alţii.

Steagul acesta a fost ridicat în numele unităţii culturale a românilor de pretutindeni. „Şi cu toate acestea, rămăşiţele unei populaţii ai cărei strămoşi au fost odinioară cei mai viteji apărători ai Moldovei, luptând pentru cruce şi civilizaţie, rămaseră încă acolo, în mijlocul ruinelor, reprezentând vechiul drept al autohtonilor care, prin munca lor îndărătnică, au creat pământul însuşi, pe care-l călcau în picioare armatele. În cumplita lor mizerie, ei aşteptau, de la justiţia imanentă şi de la progresul ideilor politice în Europa, ceasul în care vechiul steag al lui Ştefan cel Mare va cuprinde întreaga ţară între faldurii gloriei sale" (N. Iorga, *op. cit.*, p. 117 – 118).

În timpul războiului, dezbinarea politică se menţinu, aducând o dezorientare politică atât de mare, încât, apropiindu-se prăbuşirea Austro-Ungariei, s-a găsit o mică fracţiune de români, în frunte cu Aurel Onciul, care să pacteze cu ucrainenii Smal-Stocki şi Omelian Popovici împărţirea Bucovinei în două: nordul, până la

BDD-A32643 © 2020 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 17:13:59 UTC)

râul Siret, atribuind[u-l] rutenilor, iar sudul, românilor. În aceste condiţiuni ruşinoase pentru români, guvernatorul austriac predă conducerea ţării acestui grup trădător. Din fericire însă, majoritatea mare a românilor se constituie într-un Consiliu Naţional pus şi de astă dată sub conducerea lui Iancu Flondor, care va împiedica încercarea rutenilor sprijiniţi de arhiducele Wilhelm de a trage, în ceasul de supremă criză, Bucovina la ei. Energia şefilor români, o clipă uniţi, zădărnici ceea ce ar fi fost a doua „răpire a Bucovinei”. Oprind în loc puhoiul anarhiei sub steag rutean, se ceru intervenţia armatei române şi se votă necondiţionata unire a Bucovinei cu România. Dar până să se ajungă la această hotărâre de mare importanţă istorică, s-au desfăşurat lupte aprige, ce se găsesc expuse în articolul „Bucovina în Războiul Mondial” şi publicat de T. Balan în revista „Codrul Cosminului”, anul VI, pp. 1–136, din care se extrag cele ce urmează: „Intenţia Puterilor Antantei în Primul Război Mondial a fost să dezmembreze Austria, iar la dispariţia Austriei, Rusia revendica, printre altele, Galiţia şi Bucovina. Rusia voia să transforme Bucovina într-o gubernie rusească, dar, văzând că nu poate înfrânge Austria, îşi schimbă tactica şi tratã pe ascuns cu ea în privinţa viitorului României. Aşa ajunse să încheie în 1916 o convenţie secretă cu Austria pentru împărţirea României şi sigur şi a Bucovinei, nordul Bucovinei până la Siret urmând să treacă la Rusia, iar sudul la Austria sau, ce era mai probabil, la Ungaria. În august 1916, România a intrat în război, cum se ştie, împotriva Puterilor Centrale, iar una din revendicările ei teritoriale a fost Bucovina întreagă. Cum însă şi Rusia cerea Bucovina, s-a convenit până la urmă ca, în caz de victorie, Bucovina până la Prut să treacă la România, iar nordul Bucovinei, situat între Prut şi Nistru, fosta ţară a Sepeniţului, să rămână Rusiei. Înţelegerea între România şi Rusia s-a făcut fără participarea Austriei.

Până în 1917, Austria nu a crezut că era necesar să angajeze discuţii asupra încheierii păcii şi să fixeze ce anume teritorii ar trebui să fie cedate pentru a-i împăca pe adversarii săi. Dar situaţia economică insuportabilă din 1917 a silit-o să înceapă a sonda terenul pentru a cunoaşte condiţiile de pace ale fiecărui stat. Aflând că Franţa nu este dispusă să înceapă tratative de pace fără asigurarea anticipată a retrocedării Alsaciei şi Lorenei, şi ca să poată obţine consimţământul Germaniei la aceasta, Austria propusese Germaniei, ca recompensă, Galiţia, care se va uni cu statul polon, iar acesta se va alătura Germaniei. Pentru pierderea suferită, Austria avea să anexeze Lovcen de la Muntenegru, să ocupe Serbia sub forma unei uniuni vamale şi să-şi însuşească România, «obiectul de miliarde».

Ministrul de externe al Austriei, Otto Czernin, spunea că Austria trebuie să ia Muntenia şi Moldova până la Siret, iar partea moldovenească situată la est de râul Siret o va da Rusiei. Dar Germania nu se împăcă cu stăpânirea exclusivă a Austriei asupra României şi refuză propunerea ei.

În urma discursului lui Woodrow Wilson, din 26 mai 1916, s-a înţeles că statele autocrate reprezintă trecutul şi în locul statelor apar naţiunile, că orice

BDD-A32643 © 2020 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 17:13:59 UTC)

aranjament politic făcut cu uşile închise nu mai poate avea valoare. În locul statelor autocrate, vor apare state naţionale. Astfel, popoarele care constituiau statul austro-ungar au adoptat, pe rând, principiile emise de Wilson. La 30 mai, cehii declară în Parlamentul austriac că forma dualistă a statului austro-ungar a creat popoare dominante şi dominate, propunând transformarea statului într-o confederaţie de popoare libere şi dominante. La fel au cerut şi iugoslavii, dorind să aibă un stat naţional care să cuprindă pe toţi slovenii, croaţii şi sârbii din monarhie. Şi polonii cerură să aibă statul lor naţional, din care să facă parte şi Galiţia.

Asupra Galiţiei ridicară pretenţii şi ucrainenii, afirmând că Galiţia de est făcuse parte din statul ucrainean de Halici. Ei au cerut constituirea Galiţiei orientale şi a Bucovinei într-o provincie autonomă austriacă. Revendicările au fost susţinute de deputaţii ucraineni Romanczuk, Nicolai Wasilko şi Constantin Levițchi. Astfel, dacă reuşeau polonii, Bucovina pierdea legătura cu Viena şi trebuia să aleagă între unirea cu România sau cu Ungaria, iar dacă rămâneau biruitori ucrainenii, soarta Bucovinei ar fi fost pecetluită, ea urmând să fie guvernată de Lemberg sau, în cazul extrem, de Kiev.

În timp ce discuţiile asupra soartei Austriei şi implicit şi a Bucovinei erau în curs, ruşii invită Puterile Centrale să încheie pace. Ruşii făcând greutăţi, Czernin şi Kühlmann, delegaţii Austriei şi Germaniei, au început tratative cu ucrainenii care propuseseră înfiinţarea unei provincii autonome ucrainene a Galiţiei orientale şi a Bucovinei; ca recompensă, Ucraina va începe imediat exportul de cereale, de care Austria ducea mare nevoie.

Bucuria ucrainenilor a fost mare, dar de scurtă durată, căci polonii, aflând despre intenţia dezmembrării Galiţiei, s-au simţit atinşi în sentimentul lor naţional şi au început o acţiune dârză împotriva guvernului din Viena, reuşind să doboare cabinetul Seidler şi reclamând toată Galiţia pentru viitorul stat polon.

În acest timp, parlamentarii români bucovineni din Viena erau constituiţi într-un Club român, format din Constantin Isopescul-Grecul, ca preşedinte, Gheorghe Sîrbu, Alexandru Hurmuzachi, Teofil Simionovici şi Aurel Onciul, ca membri. Gheorghe Grigorovici, deşi român, făcea parte din Partidul Social-Democrat. C. Isopescul-Grecul şi Gh. Sîrbu erau membrii ai Partidului Naţional, iar A. Onciul era şeful Partidului Democrat din Bucovina. T. Simionovici era partizan al lui Onciul, iar A. Hurmuzachi nu era înregimentat în niciun partid politic.

Parlamentarii români aveau două programe politice: unul maximal, cerând crearea în cadrul Austro-Ungariei [a unei] provincii naţionale autonome, care să cuprindă Bucovina nedezmembrată şi pe toţi cei 4 milioane de români din Monarhie; şi un program minimal, potrivit căruia ei erau gata să cedeze ucrainenilor partea nordică a Bucovinei până la Prut, fosta ţară a Sepeniţului, iar restul Bucovinei să rămână o provincie românească autonomă; ei protestară energic contra unirii Bucovinei cu Galiţia.

Aurel Onciul însă bătea căi separate, urmărind vechiul său plan din 1902, potrivit căruia salvarea României nu putea veni decât dintr-o unire a ei cu Austria. Crezând în mesianismul politic al Casei de Habsburg, A. Onciul propuse trei

BDD-A32643 © 2020 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 17:13:59 UTC)

soluții: pentru poloni, cea beloruso-polonă; pentru ucraineni, cea galițiano-ucraineană, iar pentru români cea austro-română. Aceste idei le-a propagat şi prin organul său cernăuțean, «Foaia poporului». A. Onciul era însă un întârziat, care acționa după rețete politice învechite şi de aceea nu l-a urmat nimeni.

În urma multelor reclamații, care se excludeau una pe alta, chestia Bucovinei a rămas nerezolvată; ea a fost tranşată abia în noiembrie 1918, cu ocazia dezmembrării Austriei. Rezultatul acestei acțiuni este destul de favorabil. Cu toată propaganda aprigă făcută de ruteni, cu tot sprijinul acordat făţiş de guvern, numărul rutenilor a scăzut, căci ei nu ne întrec decât cu vreo 30 000 de suflete, deşi rezultatul multor comune a fost falsificat în favorul rutenilor”.

Bucovina în cursul Primului Război Mondial

Izbucnind Primul Război Mondial, Bucovina, atacată de două ori de ruşi[4] şi ocupată aproape în întregime de armatele ţarului, a devenit „unul din acele morminte, care păreau că vor înghiți un neam întreg. O mare parte din tineretul românesc, până şi elevii liceului din Suceava, căzură în rândurile armatei austriece; ceilalți, vegetară într-un trist exil, în România; în sate rămăsese o populație nevoiaşă şi femei batjocorite; pentru o simplă denunțare a spionilor evrei, o mulțime de țărani fură spânzurați de colonelul de jandarmerie Fischer, care a avut îndrăzneala de a spune în public că „nu cunoaşte în Bucovina decât trei națiii: germanii, evreii şi trădătorii” (N. Iorga, *op. cit.*, p. 117).

Aşa, în toamna anului 1914 se răspândise vestea că în comuna Cuciurul Mare se poate vedea o pădure de spânzurați şi că se fac bestiale inchiziții de organele generalului Fischer. Atunci, deputatul dietal Eusebie Popovici a plecat la Vatra Dornei, unde se refugiase guvernul Bucovinei, şi a intervenit la contele Meran, ca să potolească zelul descreierat al generalului Fischer şi să înceteze cu masacrele. După două zile (28 noiembrie 1914), s-a primit răspunsul că „tribunalul militar instituit în Bucovina după legea marțială a aflat 37 [de] persoane vinovate de înaltă trădare, care au şi fost executate prin ştreang. Între aceste 37 [de] persoane au fost numai două de naționalitate română”. Acest răspuns caracterizează destul de drastic cinismul înfiorător al guvernanților austrieci din Bucovina (Eusebie Popovici, *Din istoricul liceului Ştefan cel Mare*, Suceava, 1935, p. 123).

Dintr-un raport al mareşalului Kovess, se mai poate afla că „Societatea «Şcoala Română» din Suceava, al cărei scop principal fusese totdeauna să propage şi să pregătească alipirea Bucovinei la România” este în frunte cu preşedintele ei,

[4] În timpul Primului Război Mondial, Bucovina a fost ocupată parțial sau total de trei ori de armata rusă: septembrie – octombrie 1914; noiembrie 1914 – februarie 1915; iunie 1916 – august 1917 – n. ed.

BDD-A32643 © 2020 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 17:13:59 UTC)

dir. Eusebie Popovici, în gradul cel mai mare vinovată de răspândirea mişcării iredente în Bucovina. Liceul din Suceava, unde cei mai mulţi profesori sunt români şi foşti bursieri ai acestei societăţi, a ştiut să crească mai multe generaţii de intelectuali români, „făcând din fiii de ţărani loiali, intelectuali care, nutrind idei iredente, parte înainte de război, dar aproape toţi în decursul războiului, trecuseră la duşman, luptând în rândurile armatei române cu arma în mână contra monarhiei". Mişcarea românească din Bucovina a pornit din Suceava. Ea are partea ei de merit la intrarea în război a României împotriva Austriei (T. Balan, *Suprimarea mişcărilor naţionale din Bucovina*, Cernăuţi, pp. 200–202).

Unirea

În toamna anului 1918, situaţia politică internă a Austriei devenise imposibilă. În acel moment critic, împăratul Austriei, Carol IV, temându-şi situaţia, a luat iniţiativa transformării Austriei într-un stat federativ şi lansă, la 17 octombrie 1918[5], un manifest imperial în acest sens, care însă nu a fost pe placul nimănui; toate popoarele au refuzat să accepte manifestul.

Cehii au comunicat că pentru ei nu mai există tratative cu Viena; polonii primiră dreptul să se unească cu statul polon renăscut; iugoslavii au respins manifestul pentru că s-a încercat rezolvarea problemei austriece fără a se explica şi Ungariei. Din aceleaşi motive l-au respins şi românii. După aceste răspunsuri, Austria a încetat să mai existe.

Cei cinci deputaţi români s-au constituit într-un Consiliu Naţional Român, în frunte cu C. Isopescu-Grecul, pregătind demersurile necesare pentru a uni într-un singur teritoriu naţional românesc toate provinciile româneşti din Austria şi din Ungaria. Acest Consiliu Naţional a fost, un timp, singura autoritate românească de pe teritoriul Monarhiei Austro-Ungare prăbuşite.

Având o grea răspundere, Consiliul Naţional Român s-a străduit să facă faţă noilor împrejurări. La stăruinţa preşedintelui C. Isopescu-Grecul, s-a rezervat parlamentarilor români, deveniţi membri ai Consiliului Naţional Român, ziua de 22 octombrie 1918, ca să precizeze în Parlamentul austriac, în faţa guvernului austriac şi a lumii întregi, punctul de vedere românesc. Se ştia că, în şedinţa fixată, deputaţii români vor să-şi ia rămas bun de la Austria, care i-a nedreptăţit atât de crunt pe români. Membrii coloniei române din Viena au ocupat din vreme locurile rezervate în tribunele Parlamentului pentru privitori.

C. Isopescu-Grecul a inaugurat seria discursurilor. El a spus că repetatele apeluri ale lui Wilson au contribuit să accelereze prăbuşirea Austriei. Din cauza

[5] Manifestul imperial „Către popoarele mele credincioase", a fost publicat la 3/16 octombrie 1918 şi propunea reorganizarea Austro-Ungariei într-o federaţie de şase state „independente" (austriac, ungar, ceh, iugoslav, polonez şi ucrainean). Conform acestui manifest, Transilvania ar fi fost cuprinsă în Ungaria şi o parte însemnată a Bucovinei, cu capitala Cernăuţi, avea să fie cuprinsă într-un stat ucrainean – n. ed.

BDD-A32643 © 2020 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 17:13:59 UTC)

stilizării nebuloase, manifestul împărătesc n-a satisfăcut niciun popor din Austria. Românii, îndeosebi, au motive să fie nemulţumiţi, fiindcă Ungaria a fost exceptată. Şi tocmai această Ungarie, unde de secole stăpânesc conţii şi aristocraţii trufaşi, ar trebui să fie cuprinsă în marele incendiu. Ea nu trebuie şi nu va scăpa de pedeapsă prin faptul plăcutei izolări în care se complace. Zidul cu care s-a înconjurat va fi spart, iar razele adevărului şi ale dreptăţii vor lumina întunerecul unguresc. „Noi suntem cinstiţi şi insistăm asupra dreptului nostru firesc şi imprescriptibil, asupra dreptului nostru de autodeterminare şi independenţă. Sunt sigur că vom ajunge la aceste drepturi. Dacă nu, atunci nu există dreptate pe această lume. Românii doresc unirea tuturor provinciilor româneşti din Austria şi Ungaria”. C. Isopescu-Grecul şi-a terminat discursul intonând prima strofă din „Deşteaptă-te, române”. L-au cântat, stând în picioare, împreună cu el, toţi deputaţii români şi toată asistenţa românească. Parlamentarii străini, pătrunşi fiind de sfinţenia momentului, au ascultat în tăcere şi înmărmuriţi acest cântec, care însemna redeşteptarea la viaţă politică independentă a unui neam oprimat şi nedreptăţit de veacuri.

A doua cuvântare a ţinut-o deputatul Gh. Grigorovici, care spuse: „Unirea românilor este un ideal şi o ţintă, pe care o vor urmări românii totdeauna şi în veci, în tot momentul şi în toate împrejurările, indiferent de constelaţia politică momentană sau de felul cum se va croi soarta lor. Dacă românii, adică şi cei din Regatul liber, se vor uni cu Austria democrată şi federalizată, atunci statul român va gravita spre Adriatica, iar dacă provinciile româneşti din Austro-Ungaria se vor grupa în jurul Regatului României, statul român se va îndrepta spre Marea Neagră. Amândouă soluţiile sunt bune şi acceptabile. Pentru tot cazul, românii vor şti să acţioneze repede, fără considerare şi fără scrupule. Bucovina trebuie să fie restituită patriei, de care a fost dezlipită acum 140 de ani, într-un fel absolut condamnabil din punct de vedere al drepturilor ginţilor. Ea fusese cumpărată de Austria, aceasta dând, în loc de bani, şase armăsari. Din ţară românească ce a fost, Bucovina a devenit ţară poliglotă”.

În numele germanilor din Bucovina a vorbit deputatul Keschmann, care a declarat că nemţii din Bucovina doresc să împartă soarta românilor. Din partea ucrainenilor, deputatul Nicolae Vasilco a cerut plebiscit.

La Consiliul Naţional Român din Viena s-a înfiinţat o secţie militară, creată din iniţiativa lui Iuliu Maniu. Pentru ziua de 30 octombrie 1918, orele opt seara, s-a convocat în restaurantul „Dreher Paul”, de lângă Schoenbrunn, o adunare a ofiţerilor români aflători atunci în Viena, la care veniră aproape 40 de ofiţeri. I. Maniu a spus că Austria nu mai există şi e datoria fiecărui român să salveze elementele româneşti resfirate prin regimentele austriece care luptaseră pe diferite fronturi. La îndemnul său, s-a constituit Senatul Central al Ofiţerilor Români, condus la început de căpitanul Traian Popa, iar mai târziu, de generalul Boeriu. Membrii bucovineni ai acestui Senat, la început au fost: Gavril Alvirescu,

BDD-A32643 © 2020 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 17:13:59 UTC)

Eugen Raus, Filimon Taniac şi Epifanie Muntean. S-au primit camere în clădirea Ministerului de Război austriac. Pentru adăpostirea soldaților români, s-a atribuit cazarma „Franz Ferdinand", din „Bezirk X", Trostgasse. Misiunea acestui Senat a fost să adune pe soldații români care porneau spre casă, să-i adăpostească şi să-i informeze asupra situației. S-a format şi un cordon controlator pe la stațiunile de căi ferate mai mari, situate între Varşovia şi Leibach (Lubljana). În aceste stații, echipele cordonului informau şi îndrumau pe soldații români.

S-a format şi un organ publicistic, zis „Timpul nou", redactor fiind bucovineanul Filimon Taniac. Primul număr apare la 2 noiembrie 1918 şi apoi celelalte, până în august 1919. Din ziarul acesta, soldații români au putut afla hotărârile Consiliilor Naționale de la Cernăuți şi Alba-Iulia.

La Praga, s-a înființat o legiune română care s-a afiliat Senatului din Viena, în 5 noiembrie 1918. Grație activității Senatului, s-au adunat în Viena o mulțime de soldați, formându-se primul regiment român. Doamnele din colonia română au donat acestui regiment un steag tricolor, în 17 noiembrie 1918.

Luându-se legături telegrafice cu Consiliul Național din Cernăuți şi aflându-se de hotărârile luate acolo, Consiliul Național din Viena s-a dizolvat, fiecare dintre membrii săi devenind organe reprezentative, în diferite ramuri, ale Consiliului Național din Cernăuți. După unirea Bucovinei cu România, C. Isopescu-Grecul devine ambasadorul României la Viena.

Spre deosebire de Viena, situația din Cernăuți era mult mai dificilă, deoarece organele guvernamentale austriece s-au menținut la putere timp mai îndelungat, iar acțiunea ucrainenilor, sprijiniți de autoritățile austriece, a ținut în loc afirmarea românilor. Ucrainenii se aflau într-o situație mai avantajoasă decât românii, dispunând de legionarii ucraineni, pe care statul austriac, din motive foarte transparente, îi dislocase în Bucovina. Comandantul acestora era arhiducele Wilhelm, pe care Austria îl lansa pentru frontul Ucrainei. Afară de aceasta, ucrainenii contau pe sprijinul elementelor din Galiția de Est, cu care se aflau în perfectă concordanță. Încurajați de promisiunile fostului cancelar Seidler, parlamentarii ucraineni din Austria s-au constituit, la 18 octombrie 1918, în Lemberg, într-un Consiliu Național Ucrainean, zis „Ukrainska nationalna Rada", condus de deputatul Petruşevici, reclamând pentru provincia ucraineană Galiția orientală de la San, teritoriul rutean din Ungaria, şi Bucovina până la Siret, cu oraşele Cernăuți, Storojineț şi Siret. Aceste teritorii se constituiau, astfel, într-un stat ucrainean care, mai târziu, avea să-şi fixeze atitudinea sa politică externă, fie alipirea la statul federativ austriac, fie la Ucraina. În baza acestei hotărâri, parlamentarii ucraineni din Bucovina au convocat o adunare la Cernăuți, pentru data de 3 noiembrie 1918. Aici s-a stabilit că pe teritoriul ucrainean din Bucovina se țin: oraşul Cernăuți, județele Storojineț, Zastavna, Coțmani, Văşcăuți, Vijnița, Cernăuți, Siret şi unele comune din județele Rădăuți, Suceava şi Câmpulung. Rada este somată să ia imediat puterea şi să pregătească unirea cu Ucraina. S-a cerut, astfel, suveranitatea ucraineană asupra întregii Bucovine. Deputații ucraineni au ocupat, în 6 noiembrie 1918, instituțiile publice, destituind pe vechii funcționari austrieci.

BDD-A32643 © 2020 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 17:13:59 UTC)

În acest timp, A. Onciul, fiind respins de publicul român, s-a apropiat de Rada ucraineană, cu care a convenit asupra următoarelor lucruri: Bucovina, neîmpărţită, trece în seama românilor şi ucrainenilor. Împărţirea se va face ulterior, comună cu comună. În comunele mixte, reprezentanţa comunală va hotărî cărui teritoriu doreşte să aparţină. În Cernăuţi, se instituie o administraţie interimară, cu membri români şi ucraineni. Aranjamentul făcut de A. Onciul cu ucrainenii a fost un act de miopie politică sau chiar de trădare naţională, căci ucrainenii ocupară întâi oficiile din Cernăuţi, punând astfel mâna pe Bucovina, iar în urmă au declarat guvernatorului austriac că sunt gata să împartă puterea cu românii. Era irelevant dacă ei se prezentau cu sau fără A. Onciul; rezultatul rămânea acelaşi: stăpânirea ucraineană asupra întregii Bucovine. A fost ruşinos faptul că s-a găsit un român trădător, care a dat o mână de ajutor la înstrăinarea Bucovinei.

Pe lângă acţiunea politică inaugurată de deputaţii români la Viena, au venit în sprijinul cauzei române şi refugiaţii bucovineni din România, printre care erau oameni de seamă ca: I. I. Nistor, D. Marmeliuc, G. Tofan, Aurel Morariu, D. Logigan, (I. Grămadă, L. Luţia, Ambrozie şi Silvestru Micuţariu, Dim. Mihalaş, Vasile Popescu, Iustin Breabăn, Teodor Turturean, toţi căzuţi pe front ca eroi), Fil. Doboş, Em. Iliuţ, Sim. Ivanovici, Max. Ianovici, V. Grecu, V. Ungurean, Victor Morariu, Iorgu G. Toma, O. Luţia, Liviu Marian, Sluşanschi Emilian. Aceştia, părăsind Bucovina, au început în România liberă o vie propagandă pentru susţinerea drepturilor politice ale românilor asupra Bucovinei. Numărul lor a fost mărit cu o serie de tineri români, ofiţeri şi soldaţi austrieci, care, căzând în prinsoarea rusească, au reuşit să formeze un corp de voluntari puşi în slujba statului român. Din acest corp au făcut parte: Em. Isopescu, A. Boghean, Tr. Lupaştean, V. Iencsanu, Mihai Polocuşeriu, A. Zugrav, I. Larionescu, I. Covaşă. La fel, s-au organizat unităţi de voluntari români şi din prizonierii căzuţi în captivitate italiană, ca: Em. Turtureanu, I. Obadă, I. Vişan, N. Iţcuş, C. Brăteanu, A. Prelipcean (mort), G. Urmă, Gh. Halip, D. Obadă, E. Ioaneţ, G. Jacotă, V. Săveanu, O. Ursulean, A. Mitric, Gh. Socoliuc, Marcu Orest.Refugiaţii români din Bucovina au dezvoltat o propagandă naţională şi politică foarte intensă, publicând articole în cotidianele din Bucureşti, iar apoi în „Revista Bucovinei”, întemeiată de ei în primăvara [anului] 1916. Ei cereau intrarea României în război împotriva Puterilor Centrale şi retrocedarea Bucovinei integrale, în hotarele ei istorice.

Cele două acţiuni politice, de la Viena şi din România, trebuiau să se contopească în una singură şi aceasta avea să se realizeze la Cernăuţi. A fost un mare noroc că prin octombrie 1918 se afla la Cernăuţi profesorul universitar Sextil Puşcariu, care are meritul de a fi îndrumat mişcarea politică din Bucovina pe calea cea dreaptă. De la el porni ideea înfiinţării unui organ de publicitate românesc. Aşa, la 12 octombrie 1918, deci înainte de la lansarea manifestului imperial, s-au întâlnit mai mulţi intelectuali la un sfat în casa doctorului Isidor

BDD-A32643 © 2020 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 17:13:59 UTC)

Bodea, unde, printre altele, s-a hotărât întemeierea ziarului „Glasul Bucovinei", care a şi apărut în primul număr la 22 octombrie 1918.

În acest timp, veni de la Storojineț Iancu Flondor, un luptător inteligent şi energic, care era călit în luptele politice ce le purtase pe vremuri şi care se bucura de vază la toți românii din Bucovina. El s-a pus în slujba revendicărilor naționale, conducând mişcările românilor din Bucovina.

Dacă S. Puşcariu a inaugurat acțiunea românească din octombrie 1918 şi i-a dat primele îndrumări, apoi Iancu Flondor a convocat pentru 27 octombrie 1918, la Cernăuți, adunarea reprezentanților poporului român din Bucovina, care a hotărât unirea Bucovinei integrale cu celelalte țări româneşti, într-un stat național independent. Adunarea s-a declarat constituantă, alegând un Consiliu Național, format din 50 de membri, având ca preşedinte pe părintele Dionisie Bejan. Acest consiliu a instituit guvernul Bucovinei, format din I. Flondor, ca şef, şi 14 secretari de stat. Hotărârile Constituantei au fost comunicate în scris guvernatorului Etzdorf. Acesta n-a dat la început niciun răspuns, aşteptând să vadă ce rezultate va da acțiunea ucrainenilor, sprijinită de A. Onciul. Hotărârile ucrainenilor i s-au adus la cunoştință în seara de 3 noiembrie 1918. În consecință, el invită la sine pentru a doua zi pe Iancu Flondor, dar acesta a răspuns că nu se va deplasa până când nu va primi răspuns la hotărârile Constituantei româneşti, din 27 octombrie 1918. Totuşi, aceşti doi bărbați s-au întâlnit în această zi, pe teren neutru, în casa fostului mareşal al Bucovinei, Alexandru Hurmuzachi. Etzdorf a stăruit pe lângă I. Flondor ca să cadă de acord cu ucrainenii. Făcând aluzie la acțiunea lui A. Onciul, a spus că, sub patronajul său, au avut loc tratative şi s-a convenit ca Bucovina să fie guvernată de reprezentanții ambelor națiuni; românii să stăpânească sudul Bucovinei până la Siret; ucrainenii, nordul țării până la Prut, iar regiunea dintre Prut şi Siret să rămână, deocamdată, un condominiu. Flondor a respins propunerea şi a cerut puterea asupra întregii Bucovine.

În urmă, ucrainenii ocupară, în 6 noiembrie 1918, oficiile publice din Cernăuți, iar A. Onciul urma, în teorie, să ia puterea asupra sudului Bucovinei. Se părea [pentru] un moment că acțiunea românească inaugurată de S. Puşcariu şi condusă de I. Flondor va eşua. În acele clipe grele, I. Flondor ceru regelui Ferdinand să trimită aici armata română. Vasile Bodnărescu a dus adresa la Iaşi, dar s-a întors cu rezultat negativ, căci prim-ministrul român Marghiloman (germanofil) nu voia să trimită armata română în Bucovina[6]. Bodnărescu plecă din

[6] Chestiunea intrării trupelor române în Bucovina, în noiembrie 1918, a fost mult dezbătută în istoriografia română. Al. Marghiloman, în calitate de prim-ministru, cu certe orientări filogermane, a dat ordinul de intrare în Bucovina doar a unor efective de jandarmi şi de poliție, pentru restabilirea ordinii periclitată de ucraineni. În ziua de 6 noiembrie 1918, noul guvern condus de gen. Coandă a depus jurământul, apoi a declarat nul şi neavenit Tratatul de Pace de la Buftea – București, reînnoind obligațiile României față de Puterile Aliate şi Asociate. În seara zilei de 7 noiembrie 1918, gen. Constantin Coandă a cerut Marelui Stat Major General al Armatei să disloce o mare unitate spre granița cu Bucovina. Tot atunci, Divizia a VIII-a Infanterie, condusă de Iacob Zadik, compusă din 3 000 de soldați, s-a instalat la Burdujeni, în apropierea graniței cu Bucovina. Între timp, grănicerii şi

BDD-A32643 © 2020 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 17:13:59 UTC)

nou la Iaşi, unde şef al guvernului român ajunse generalul Coandă, care dădu răspuns satisfăcător. Astfel, în 5 noiembrie, Divizia a VIII-a primit ordinul de a intra în Bucovina, la cererea Consiliului Național Român din această țară[7]. S-au mobilizat soldații Regimentelor 16, 29 şi 37 de Infanterie şi Regimentele de Roşiori 3 şi 8. Generalul Iacob Zadik şi colonelul C. Rovinaru porniră în 8 noiembrie 1918 să intre în Suceava şi să ocupe apoi toată Bucovina. Mai multe avioane româneşti, zburând deasupra Cernăuților, au aruncat manifeste, vestind desființarea frontierei de la Iţcani. Suceava a fost ocupată în 8 noiembrie, iar în Cernăuți, de unde ucrainenii, legionarii şi şefii lor politici se retrăseseră cu câteva zile mai înainte, armata română intră în ziua de 11 noiembrie 1918.

După o primire călduroasă, armata română a fost pusă la dispoziția guvernului provizoriu din Cernăuți. Sextil Puşcariu, secretarul de stat pentru externe, s-a străduit să intre în legătură cu românii din Basarabia şi din Ardeal – la aceştia din urmă, prin intermediul lui Claudiu Usatiuc. Unora le-a comunicat că în Bucovina s-a stabilit stăpânirea românească, iar pe ceilalți i-a îndemnat să nu se împace cu niciun preț cu ungurii.

Dar, prin hotărârea Constituantei din 27 octombrie 1918, nu s-a împlinit decât o parte a programului stabilit de români. S-a luat în stăpânire Bucovina şi s-a hotărât a o uni „cu celelalte țări româneşti într-un stat național independent”. Formula era vagă şi avea nevoie de explicații. Cum Austria dispăruse, hotărârea Constituantei bucovinene însemna că Bucovina se uneşte cu celelalte provincii româneşti ale fostului Imperiu Austro-Ungar. Deci se întemeia un al doilea stat românesc pe lângă cel existent. În cazul acesta, România rămânea pe dinafară. Or, lucrul acesta n-a fost intenționat, ci se dorea unirea Bucovinei cu Regatul Român. Era de preferat unirea directă cu statul român existent. Cealaltă soluție a unirii cumulative cu statul român a provinciilor româneşti din Austro-Ungaria nu era recomandabilă.

Doi factori au insistat ca Bucovina să se unească direct cu Regatul României: Ion I. C. Brătianu şi refugiații bucovineni. Primul, politician cu experiență, dorea să aibă fapte împlinite atunci când se va prezenta la Conferința de Pace. Înconjurul

jandarmii români au ajuns la Suceava, la chemarea autorităților din localitate. În dimineața zilei de 9 noiembrie 1918, gen. Coandă retrimite un ultimatum trupelor germano-austro-ungare să părăsească teritoriul ocupat al României (Pavel Țugui susține că România a declarat război Austro-Ungariei în 8 noiembrie 1918). În 7 noiembrie 1918, Aurel Onciul, autointitulat „comisar” pentru Bucovina de Sud, s-a deplasat la Suceava pentru a trata cu Iacob Zadik oprirea înaintării Diviziei a VIII-a, acesta militând pentru o împărțire a Bucovinei între ucraineni şi români. Cf. Pavel Țugui, *Primul Război Mondial şi reîntregirea României. Năzuințe, idei, fapte*, București, Editura Academiei Române, 2014, pp. 71–78, 77 – n. ed.

[7] *Ibidem*, p. 73. Data la care a primit Divizia a VIII-a ordinul de intra în Bucovina a fost stabilită după ce gen. Coandă a depus jurământul, a declarat nul și neavenit Tratatul de Pace de la Buftea – București și a declarat război Austro-Ungariei – n. ed.

BDD-A32643 © 2020 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 17:13:59 UTC)

peste Ardeal îi părea greoi şi inutil. Iar refugiaţii erau fideli programului lor şi cereau unirea Bucovinei cu Patria Mamă.

În şedinţa Constituantei din 25 noiembrie 1918 s-a hotărât convocarea Congresului General al populaţiei din Bucovina, pentru data de 28 noiembrie 1918, spre a se hotărî unirea necondiţionată a Bucovinei cu Regatul României. I. Flondor luă contact şi cu reprezentanţii celorlalte naţionalităţi. Astfel, evreii, invitaţi să adere la unirea Bucovinei cu România, au preferat să rămână în echivoc. În manifestul lor, ei au cerut recunoaşterea lor ca popor, egalitatea în tratament şi dreptul de autodeterminare, un drept pe care ei nu specifică în ce fel ar dori să-l exercite. Totodată, s-a anunţat convocarea unei Constituante evreieşti, care va stabili raporturile cu „noul stat" ce va fi să se înfiinţeze în Bucovina. Dar proiectata Constituantă a lor nu a avut loc niciodată, iar anunţul privind fixarea raporturilor cu noua putere care se va constitui în Bucovina însemna că evreii doresc să stea în neutralitate expectativă, pentru ca, la urmă, să poată merge alături de învingători, adică o atitudine oportunistă, politică pasivă, care lasă în seama altora să creeze situaţii politice. Polonii au aderat de la început la unirea cu statul român, de asemenea şi germanii.

Congresul, convocat de guvernul provizoriu, s-a ţinut în Sala Sinodală din Cernăuţi, în 28 noiembrie 1918. Dionisie Bejan, preşedintele Congresului Naţional, a deschis şedinţa Congresului cu o cuvântare patriotică. După D. Bejan, Iancu Flondor a ocupat fotoliul prezidenţial. După salutul basarabeanului Pan Halippa şi a ardeleanului Crişan, Iancu Nistor a documentat, din punct de vedere istoric, dreptatea actului de unire a Bucovinei în Regatul României. Bucovina făcuse parte tot timpul din statul Moldovei, în cuprinsul ei sunt urme neşterse, săpate în piatră, doveditoare de activitatea strămoşilor noştri. Secole de-a rândul, Bucovina a fost apărată de români. Actul de la 1774 a despărţit fraţi de fraţi. Rezumând toate momentele, Iancu Nistor propune: „Unirea necondiţionată şi pentru vecie a Bucovinei cu vechile ei hotare până la Ceremuş, Colacin şi Nistru cu Regatul României". Propunerea a fost votată de toţi membrii Congresului. Au urmat declaraţiile de aderenţă ale polonilor şi ale germanilor.

Prin actul unirii Bucovinei cu România s-a desfiinţat o mare nedreptate istorică. O provincie bogată în monumente istorice, locuită de un popor inteligent şi energic, a revenit la ţara de la care fusese dezlipită pe vremuri. Toţi martirii cauzei naţionale româneşti din Bucovina, peste mormintele cărora s-a aşternut ceaţa uitării, toţi fiii Bucovinei care au căzut în diferitele războaie ce le purtase Austria, vărsându-şi sângele pentru un ideal străin şi, în urmă, toţi soldaţii armatei române căzuţi pe câmpul de luptă pentru dezrobirea fraţilor vor dormi un somn uşor. Li s-a împlinit dorinţa, li s-a împlinit visul (T. Balan, *op. cit.*, p. 136).

Această unire, înfăptuită peste capul partidelor vechi politice, nu a fost rezultatul luptelor politice din Bucovina şi nu a fost nici meritul unor bărbaţi mai mult sau mai puţin politici, ci ea a fost rodul acelei conştiinţe naţionale româneşti care nu a încetat niciodată să existe în Bucovina (C. Loghin, *op. cit.*, p. 208).

BDD-A32643 © 2020 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 17:13:59 UTC)

Conştiinţa unităţii naţionale a fost mult întărită sub faldurile steagului ridicat de revista „Junimea literară”, în numele unităţii culturale a românilor de pretutindeni. După război, colaboratorii acestei reviste şi-au propus să continue lupta pentru consolidarea noului stat român în care intrase şi Bucovina. În acest scop, s-au grupat în jurul ziarului „Glasul Bucovinei”, înfiinţat în 22 octombrie 1918, iar mai târziu, în 15 septembrie 1919, creează Partidul Democrat al Unirii, în frunte cu I. I. Nistor, care a fuzionat apoi cu Partidul Naţional Liberal. După desfacerea grupării lui George Brătianu, cu secţia bucovineană condusă de Alecu Procopovici, vechea grupare liberală cu I. Nistor a rămas afiliată Partidului Naţional Liberal condus de George Tătărăscu.

Îndată după Unire, mai luară fiinţă în Bucovina şi alte grupări politice ce s-au încadrat în vechile partide din România. Astfel, au fost: Partidul Poporului (averescan), condus de Dori Popovici; Partidul Naţional Ţărănesc, condus de Teofil Sauciuc-Săveanu; Partidul Social-Democrat, condus de George Popovici; Partidul Ţărănesc al lui Lupu, condus de Modest Scalat; Partidul Poporului Român al lui N. Iorga, condus de [?]; gruparea politică „Liga Creştină”, condusă de Nichifor Robu; Partidul Legionar „Garda de Fier”, condus de Traian Brăilean.

Pentru a se pune capăt vrajbei dintre vechile societăţi studenţeşti de la Universitatea din Cernăuţi („Junimea”, „Dacia”, „Bucovina”, „Moldova” şi „Academia ortodoxă”), s-a hotărât gruparea întregii studenţimi române din Cernăuţi într-un singur „Centru studenţesc”, care s-a numit – în amintirea primei societăţi studenţeşti române, desfiinţată de Austria – „Arboroasa”. Cei ce au desfăşurat o activitate intensă pentru unirea tuturor studenţilor în acest Centru au fost studenţii: George V. Cîrsteanu, Iordache Grigorovici, Domiţian Spînul, Claudiu Usatiuc, Ipolit Tarnavschi, George Procopovici, Adrian Cilievici, Veturia Cilievici, Orest Marcu, Nicodim Iţcuş, Silvestru Găină, Aurel Cilievici, Cudla Dimitrie, Popescu Dumitru, Prelipcean Ioan, Spataru Traian, Anton Cârmaci, Eugen Mateiciuc, Nicolai Grămadă, Caba Nicolai şi mulţi alţii.

BDD-A32643 © 2020 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 17:13:59 UTC)